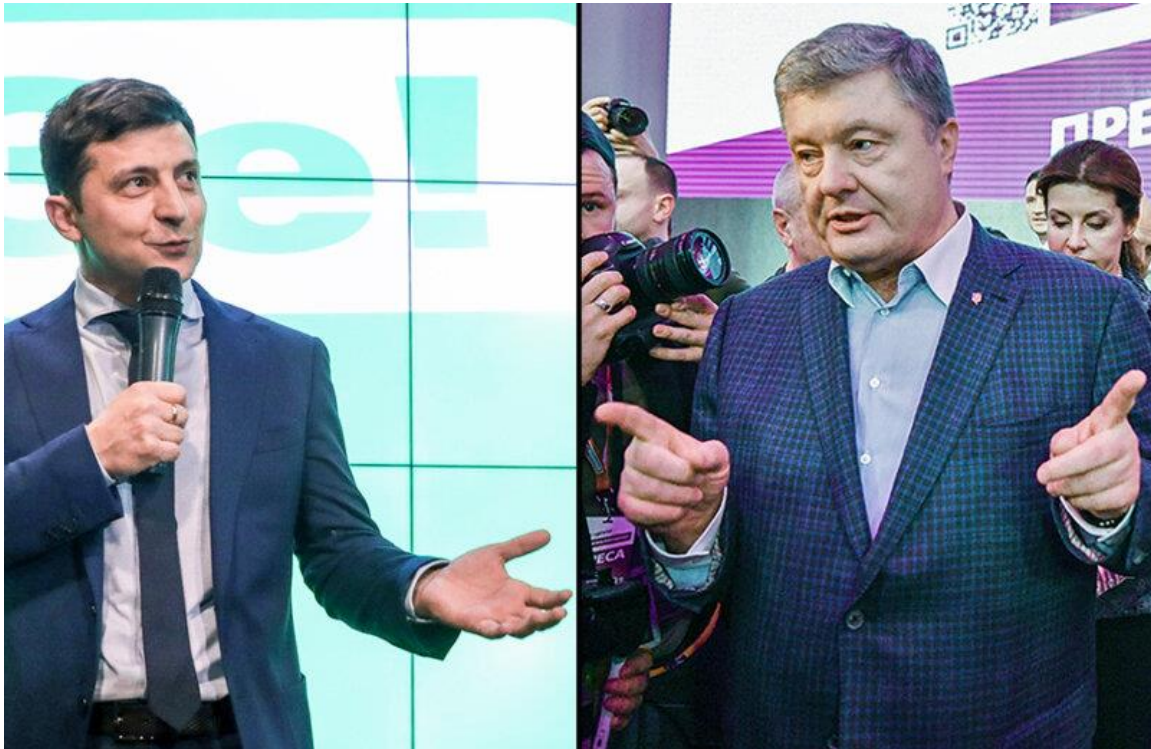

Francis Jorissen

Ny president i Ukraina: från Porosjenko till Zelenskij

Zelenskij (till vänster) och Porosjenko

Volodymyr Zelenskij har valts till president i Ukraina. Ett överraskande steg från att spela president i TV-serien "Folkets tjänare"¹ till att bli det i verkligheten. Valvinsten över den sittande presidenten Petro Porosjenko blev över 73 procent. Zelenskij blir den andra presidenten sedan den s.k. Euromajdanrevolutionen 2014. Då fick presidenten Viktor Janukovyč avgå men det blev också början på den inrikeskonflikt som sedan dess har rasat i Donbass-regionen i landets östra del.

Det största bekymret som observatörerna tycks ha haft har varit Zelenskij's faktiska brist på politisk erfarenhet. Samtidigt som detta verkar ha haft sin betydelse i att man just därför har röstat på honom. För trots den s.k. revolutionen 2014 har det politiska landskapet fortsatt att domineras av oligarkerna. De två kandidaterna som i den första valomgången kom efter Zelenskij; Porosjenko och "passionarian" från majdan 2014 Julia Tymosjenko är bägge stenrika oligarker. De ukrainska medborgarna har under en längre tid önskat sig en sak; förändring. Ifall valet av en skådespelare till komiker, visserligen också utbildad jurist, ska kunna förändra Ukrainas oligarkdominans är, än så länge, en förhoppning.

Varför förlorade Porosjenko?

Petro Porosjenko lovade när han tillträdde 2014 att bekämpa korruptionen. Men för ukrainarna har han förrått löftet från Euromajdanrevolutionen. Korruptionen är fortfarande efter 5 år, vad den var innan, en cancer som spridit sig in i det ukrainska samhällets alla porer.

Transparency International placerar Ukraina på den föga åtråvärda CPI-platsen för 2018; nr 120 av totalt 180 länder. Det är visserligen 10 platser bättre än 2017 men fortfarande sist i regionen.

¹ *Folkets tjänare* är också sen november 2018 namnet på Zelenskij's parti.

Ett annat av de löften som Porosjenko har brutit är löftet att lösa eller åtminstone förbättra situationen i den östra Donbassregionen. Inbördeskriget fortgår och kommunikationen mellan parterna är endast pressmeddelanden med aggressiva beskyllningar. Enligt FN-beräkningar har, sedan kriget började, mer än 13 000 dödats och över 30 000 skadats. De fyra länderna Ryssland, Tyskland, Ukraina och Frankrike som utgör den s.k. Normandy Four kontakgruppen har inte mötts sen oktober 2016 och Minskavtalet från 2015 efterlevs inte heller. Det sker ständiga överträdelse av vapenstilleståndsbestämmelserna. Organisationens för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) särskilda observatörsmision (Special Monitoring Mission) fastslog 2018 att motsättningarna Ukraina/Ryssland trappades upp i och med Rysslands beslagtagande av tre ukrainska marinfartyg i Kertsundet mellan Svarta havet och Azovska sjön i november 2018 varvid 24 besättningsmän arresterades.

Porosjenkos strategi har varit att inte bara hålla motsättningen gentemot Ryssland levande utan att alltmera utvidga dem. Hans valslogan ”Armén! Språket! Tron!” betyder; moderniseringen av försvarsmakten, befrämjandet av ukrainskan – på ryskans bekostnad – och stöd för den ukrainska kyrkans självständighet.² Även om dessa krav tidigare har varit mycket populära, i synnerhet i västra Ukraina, kunde de inte längre dölja realiteten.

Porosjenkos taktik gentemot sin moståndare var att inordna honom i sitt antiryska-proukrainska perspektiv. Han försökte diskreditera Zelenskij som ”inte tillräckligt ukrainsk”. Under valkampanjen täcktes landet av enorma valaffischer med Porosjenko och lika stora med den ryske presidenten Vladimir Putin, istället för Zelenskij. De skulle få ukrainarna att tänka på att de hade att välja mellan ukrainska intressen, (som företräddes av Porosjenko) och Moskvaryska (som företräddes av Putin men också, om indirekt, av Zelenskij). Det slog övertydligt slint.

Vem är då Volodymyr Zelenskij och vad står han för?

Zelenskij föddes i östra Ukraina, i industri- och stålstaden Kryvyj Rih, den 25 jan. 1978. Han är jude med ryska som modersmål. Valkampanjen betonade den nationella enheten och en ekonomisk förändring. Det är också där som ukrainarna förväntar sig konkreta resultat från den nye presidenten. Valprogrammet har till stor del skapats av hans rådgivare men också ändrats, allt efter som, utifrån väljares kommentarer.

För att få en uppfattning om vad hans politik kan vara är det kanske bäst att ställa den mot motkandidaten Porosjenkos och ta med de ståndpunkter Zelenskij intog under valets gång.

En sak är otvetydig; Zelenskij stödde Euromajdanrörelsen och i inbördeskriget i Donbass står han bakom den ukrainska armén.

Han sa under kampanjen att han vill att Ukraina ska bli medlem av EU och NATO. Ukrainarna ska i en folkomröstning besluta om landet ska ansluta sig till dessa två organisationer. Han sa sig vara övertygad om att ukrainarna redan har valt en ”eurointegrering”. I sitt valprogram hävdade han att Ukrainas medlemskap i NATO ”avgjordes redan av Majdan och det är dessutom fastlagt i grundlagen” och att ”medlemskapet är redskapet för att förstärka vår försvarsförmåga”. Zelenskij's mål är att Ukraina 2024 är klar med förberedelserna, så att landet kan begära medlemskap. Två dagar före den andra valomgången förklarade han på TV att han vill bygga ”ett starkt, mäktigt, fritt Ukraina som inte är något Lillryssland³ eller Europas korrupta partner utan vårt oavhängiga Ukraina”.

² Den ortodoxa kyrkan i Ukraina har sen 1917 varierat i antal mellan 1-3. Sedan 2018 finns en erkänd *Ortodoxa kyrkan i Ukraina*, som är inte längre är underställd patriarken i Moskva (som den varit i 332 år), utan patriarken i Konstantinopel (Istanbul).

³ I östra Ukraina har olika områden under olika tider från tsarriket till idag kallats Lillryssland (Malorossija) eller Nya Ryssland (Novo Rossija eller Novorossija).

Volodymyr Zelenskij har – i alla avseenden – stora planer. Hans första lagförslag ”Om människors kraft” lovar folkomröstningar. Andra lagar som skall ändras gäller kampen mot korruptionen; där presidentens, riksdagsledamöters och domares immunitet skall upphävas, dvs att de ska kunna avsättas. Vidare att förändra vallagarna och lagarna som reglerar rättsväsendet så att juryn i domstolarna blir funktionsdugligare.

Ekonomi skall styras utifrån de tankar han har som anhängare av nyliberalismen. Han vill utveckla ekonomin genom att dra investerare till Ukraina genom ”en reformering av rätts-systemet och att återställa förtroendet för staten”. Därför måste en fiskal amnesti godtas och en plattskatt på 5 procent införas för storkapital. Den skatten kan höjas men då endast utifrån en ”dialog med dem det berör och ifall de är överens”. Enligt Zelenskij kommer människorna att märka att den nya regeringen ”från och med den första dagen arbetar ärligt” och därför börjar betala sin skatt.

De viktigaste utrikespolitiska målen är naturligtvis en lösning på situationen i Donbass och att reglera förhållandet med Ryssland. För Zelenskij är direkta underhandlingar med ”företrädare för folkrepublikerna Donetsk (DPR) och Lugansk (LPR) till ingen nytta. De är Rysslands nickedockor så det är ingen mening att prata med dem.” Han är dock beredd att tala med Putin om att bjuda in ”internationella partners” till förhandlingar. Han vill att USA och Storbritannien ska delta i samtalen med Normandy Four gruppen. I en intervju tre dagar före valet förklarade han sig beredd att tillerkänna Donbass en ”särskild status”. Men folkrepublikerna Donetsk och Lugansk ska inte förvänta sig några amnestiåtgärder från hans sida.

Krim halvön är av en helt annan dignitet. Enligt Zelenskij är det fullt möjligt att Krim i framtiden åter kommer under ukrainsk överhöghet men, realistiskt sett, är det endast möjligt efter ett regimskifte i Ryssland.

Språket och kulturen är, politiskt sett, betydelsefulla i Ukraina. Zelenskij är mot att förbjuda ryskan och att censurera konstnärer p.g.a. deras (enligt regeringen; anti-ukrainska) politiska uppfattningar. Ryska konstnärer ”som låtit sig utvecklas till (anti-ukrainska) politiker” måste framgent kunna komma till Ukraina. En ukrainsk språkvot för radion och TV kan införas men man måste hålla räkning med behovet hos människor som talar ryska, tatariska, polska.”. Vi kan inte undgå de ryska TV-sändningarna.

Stepan Bandera,⁴ en kontroversiell ukrainsk motståndsledare som under det andra världskriget var skyldig (vid sidan av de nazistiska ockupanterna) till folk mord är enligt Zelenskij ”en hjälte för en del av ukrainarna och det är normalt. Han var en av dem som försvarade Ukrainas frihet. Men jag tänker att det inte är riktigt rätt att ge så många gator och broar ett och samma namn”.

Sist och slutligen är den nye presidenten för att tillåta ett fritt köp av cannabis för medicinskt bruk. Han är för kvinnors fria aborträtt och för en legalisering av prostitution och spel & dobbel. Att legalisera vapeninnehav går däremot för långt.

⁴ Se Stepan Bandera wikipedia. Se essän Timoty Snyder, [A Fascist Hero in Democratic Kiev](#) i: *The New York Review of Books* 24 feb 2010.

Se även essän av Torsten Kälvevemark, [Folkmördarna blir lagens hjältar](#) i *Aftonbladet* 26 sept 2015.

Se biografien Grzegorz Rassolinski-Liebe. *Stephan Bandera: the life and afterlife of a Ukrainian Nationalist: Fascism, genocide, and cult*. Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2014 -652 s. Se recension av Delphine Bechtel i: *H/Soz/Kult/* (Berlin), [G. Rossolinski-Liebe: Stepan Bandera](#).

Se likaså de 3 essäerna; [De-Mythologizing Bandera: Towards Scholarly History of the Ukrainian Nationalist Movement](#) i *Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society.*, som är en god sammanfattning av den historiska Stepan Bandera och av de olika sätten att se på honom överlag.

Vad betyder denna förändring i Ukraina för Europa.

Det är tydligt att med ett ekonomiskt och politiskt program som Zelenskij har räddat, för att få en populist på toppen i Ukraina, minskat drastiskt i USA och EU. Den s.k. ”marknaden” har överlag reagerat positivt då denna nye president inte tycks utgöra något hot mot önskade reformer och inte heller mot den fria marknaden. Andra åter ser Zelenskij som ett möjligt hot eftersom han har uttalat häftig kritik mot valutafonden IMF, mot EU och mot vad han kallar den ”europeiska eliten”. De genomdriver, ständigt och jämnt, smärtsamma reformer vilka inte ger någon nån nytta utan medför endast ökade socio-ekonomiska kostnader för Ukraina och ukrainarna.

Ukraina har efter årslånga underhandlingar och regimförändringen som följde på Euromajdanrevolutionen 2014 undertecknat ett associeringsavtal med EU 2017. En stor del av den ukrainska eliten liksom majoriteten av det samhällsliga mittfältet önskade ett riktigt medlemskap. Detta senaste val är det första, historiskt sett, då kandidaterna inte längre varit uppdelade i å ena sidan i en ”integrering med Ryssland” eller i en ”integrering med väst”. I grundlagen står också uttryckligen om en ”euro-atlantisk integrering”. Alla de tre huvudsakliga presidentkandidaterna var ense om detta.

Men ukrainarna själva är inte så ense. Opinionspejlingar visar att stödet för en europeisk integrering ligger runt 80 procent i den västra delen av Ukraina men sjunker till 30 procent i regionen med Donetsk, Lugansk och Odessa. Hur stort stödet är i huvudstaden Kyiv [Kiev] har dock aldrig undersökts.

I EU råder trötthet med vad som kallas ”utvidgnings”-syndromet liksom uppkomsten, i ett flertal länder, av populistiska och euroskeptiska känslor med likartade rörelser. Någon snabb förändring av detta är inte att förvänta.

När de nederländska väljarna i en folkomröstning förkastade det föreslagna associeringsavtalet med Ukraina blev EU tvunget, för att rädda trycket, att klargöra att EU inte hade givit Ukraina några löften om ett kommande medlemskap och inte heller gett några utfästelser om militärhjälp vid en eventuell invasion.

EU är inte förpliktad att stödja en reformeringsprocess i Ukraina, som dessutom har en president som är mer skeptisk än vad Porosjenko var och inte heller att ge Ukraina stimulansen om ett framtida medlemskap. Om detta sammanfaller med vad den nye presidenten tänker eller inte. Det vet vi inte.

Uitpers.be. (Bryssel) 24 april 2019. [Oekraïne: van fictie naar realiteit].
Översättning från nederländska och noter Per-Erik Wentus.

Lästips

Konrad Kreft och Clara Weiss, [Nationalism och fascism i Ukraina - en historisk överblick](#) (2014)

Jakob Sandberg, [Konflikten i östra Ukraina](#) (2018)

[Vänsterpress om Ukraina – april 2015](#) och [Vänsterpress om Ukraina – maj 2015](#).